

The Role Model of a Muslim Woman in the Mirror of Tahereh Saffarzadeh's Poetry

Sedighe Alilo ^{*1}, Seyfodin Ab barin ², Forough Jalili ³

*1. Corresponding Author, PhD student in Persian Language and Literature, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran, Email: ebrahimpour157@gmail.com

2. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran, Email: dr.abbarin@yahoo.com

3. Assistant Professor, Department of Persian Language and Literature, Urmia Branch, Islamic Azad University, Urmia, Iran, Email: foroughjalili@yahoo.com

Article Info

Article type:
Research Article

Article History:
Received 9 May 2025
Received in revised form 06 July 2025
Accepted 6 August 2025
Available online 19 September 2025

Keywords:
Islam, woman, role model, Saffarzadeh, contemporary Iranian woman

ABSTRACT

Research Objective: The main objective of this research is to extract and identify the characteristics of the "model Muslim woman" from the poems of Tahereh Saffarzadeh as one of the symbols of Iranian-Islamic women. This research seeks to introduce these characteristics and provide a practical and native model for contemporary Iranian women so that they can play an effective, victorious, and proud role in today's soft war and cognitive war arenas.

Research Method: This research was conducted using a descriptive-analytical method. For this purpose, Tahereh Saffarzadeh's poems were examined and analyzed as primary data. By describing the themes, motifs, and concepts in the poems, the researcher analyzed and inferred characteristics that reflect the characteristics of the ideal woman and the Islamic model from the perspective of this poet.

Findings: The research findings show that Tahereh Saffarzadeh's poems are a complete mirror of the characteristics and characteristics of the ideal Muslim woman. The most prominent of these features extracted from her poetry include fighting spirit, raising awareness, social commitment, upholding Islamic values, resisting arrogance and ego, while maintaining dignity and self-respect.

Conclusion: The results of this research indicate that Islam, by presenting transcendental models, has given women a high status that goes far beyond the consumerist and commodity-oriented view of Western material schools. The Islamic Revolution is also the product of this religion and the harbinger of such a status for women. Tahereh Saffarzadeh, as a prominent model, is an embodiment of these ideals in the contemporary era. Therefore, the model extracted from her poetry and life can serve as a roadmap for Iranian Muslim women to rely on it in the enemy's soft battlefield to maintain their authentic identity, play a constructive role, and achieve victory.

Cite this article: Alilo, Ab Berin, Jalili, Sedighe, Seifuddin, Forough (2025) The Model of a Muslim Woman in the Mirror Tahereh Saffarzadeh's Poetry, New Research in Islamic Humanities Studies, Volume 4, Issue 7, 113- 125, <http://doi.org/10.22034/api.2025.2043352.1064>

© The Author(s).

DOI: <http://doi.org/10.22034/api.2025.2043352.1064>

Publisher: University of Lorestan.

1. Introduction

This study examines the conceptualization of the ideal Muslim woman in the poetry of the contemporary Iranian poet, Tahereh Saffarzadeh. Grounded in Islamic teachings and the ideology of the Islamic Revolution in Iran, the research posits that Saffarzadeh offers a distinct model of womanhood that contrasts sharply with Western and other non-Islamic paradigms. This model rejects the objectification of women and passive seclusion, instead championing a woman who is socially active, politically conscious, and a crucial agent in civilizational building.

1-1. Research Questions

1. What are the defining characteristics of the ideal Muslim woman as portrayed in Tahereh Saffarzadeh's poetry?
2. How does Saffarzadeh's personal experience and Islamic worldview shape her poetic depiction of women's roles in confronting global imperialism and social injustice?
3. In what ways does her poetry articulate concepts of freedom, justice, and patriotism from an Islamic-Iranian perspective?

2. Literature Review

The article situates itself within the discourse of post-revolutionary Iranian literature, which often engages with themes of social justice, political resistance, and Islamic identity. It draws on primary sources from Saffarzadeh's poetic works and secondary sources including her own commentaries, as well as Islamic texts and statements by Iranian leaders (Imam Khomeini and Ayatollah Khamenei) that affirm the active social and political role of women in an Islamic society. The review establishes that Saffarzadeh is a pivotal figure in this literary movement, using her art as a tool for ideological expression and social mobilization.

3. Methodology

This research employs a descriptive-analytical method, closely reading Saffarzadeh's poetry to extract and analyze central themes. The analysis is framed by a content analysis approach, focusing on key motifs and their socio-political implications. The poet's own statements and ideological commitments are used to contextualize the literary findings within the broader framework of Islamic revolutionary thought.

4. Results

The analysis identifies several core characteristics of the ideal Muslim woman in Saffarzadeh's poetry:

- **Anti-Imperialism & Resistance:** The model woman is a staunch opponent of global arrogance (*Nizam-e Saltanat*), awakened to its exploitative nature. Saffarzadeh's firsthand experience in the U.S. informed her powerful imagery of imperialism as a predatory force.
- **Justice-Seeking (*Adl*):** Inspired by the Shi'a ethos of resistance, particularly the narrative of Imam Hussein (AS) and Hazrat Zainab (AS), the ideal woman actively combats oppression and yearns for the establishment of divine justice, distinguishing it from secular definitions.

- **Struggle Against Oppression (Zolm-setizi):** Fighting tyranny is depicted as a religious and social duty. The poet links oppression to ignorance and emphasizes the importance of awareness-raising as a primary tool for resistance.
- **Liberty (Azadi):** Freedom is redefined not as Western-style liberation, but as national independence from hegemonic powers and the freedom to participate in social and political life within an Islamic framework. It is metaphorically portrayed as a resilient plant breaking through concrete.

5. Conclusion

Tahereh Saffarzadeh herself embodies the model she poetically constructs. Her work presents a comprehensive archetype of the Muslim Iranian woman: one who is socially engaged, politically astute, and spiritually grounded. This model serves as a powerful ideological counter-narrative to Western feminism, positioning the Muslim woman as a vanguard in the "soft war" and "cognitive warfare" waged by imperialist powers. By emphasizing resistance, justice, and enlightened activism, Saffarzadeh's poetry provides a roadmap for women to navigate and triumph in contemporary socio-political battles while remaining faithful to Islamic principles.

Author Contributions

All authors contributed equally to the conceptualization of the article and writing of the original and subsequent drafts.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Acknowledgements

The authors would like to thank the anonymous reviewers for their insightful comments and constructive feedback, which significantly improved the quality of this manuscript. We also extend our gratitude to our colleagues for their valuable discussions and technical support throughout this research.

Ethical Considerations

The authors strictly adhered to the highest standards of research integrity. The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and any other form of scientific misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

الگوی زن مسلمان در آیینۀ شعر طاهره صفارزاده

صدیقه علیلو^۱، سیف الدین آب برین^۲، فروغ جلیلی^۳

^۱ * دانشجوی دکتری رشته زبان و ادبیات فارسی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران، ایمیل:

ebrahimpoor157@gmail.com

^۲ استادیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران، ایمیل: dr.abbarin@yahoo.com

^۳ استادیار، گروه زبان و ادبیات فارسی، واحد ارومیه، دانشگاه آزاد اسلامی، ارومیه، ایران، ایمیل: foroughjalili@yahoo.com

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۹/۲۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۱/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۲۵

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۶/۰۱

هدف پژوهش: هدف اصلی این پژوهش، استخراج و شناسایی ویژگی‌های «زن الگوی مسلمان» از اشعار طاهره صفارزاده به عنوان یکی از نمادهای زن ایرانی-اسلامی است. این پژوهش در پی آن است تا با معرفی این ویژگی‌ها، الگویی عملی و بومی برای زن معاصر ایرانی ارائه دهد تا در عرصه‌های جنگ نرم و جنگ شناختی امروز بتواند نقش آفرینی مؤثر، پیروز و سربلند داشته باشد.

روش پژوهش: این پژوهش به روش توصیفی-تحلیلی انجام شده است. بدین منظور، اشعار طاهره صفارزاده به عنوان داده‌های اولیه مورد بررسی و واکاوی قرار گرفته‌اند. محقق با توصیف مضامین، درون‌مایه‌ها و مفاهیم موجود در اشعار، به تحلیل و استنباط ویژگی‌هایی پرداخته که بازتاب‌دهنده صفات زن آرمانی و الگوی اسلامی از منظر این شاعر است.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که اشعار طاهره صفارزاده، آیین‌های تمام‌نما از صفات و ویژگی‌های زن مسلمان آرمانی است. برجسته‌ترین این ویژگی‌ها که از شعر او استخراج شده‌اند، شامل مبارزه‌جویی، آگاهی بخشی، تعهد اجتماعی، پاسداری از ارزش‌های اسلامی، مقاومت در برابر استکبار و نفس اماره، و در عین حال حفظ کرامت و عزت نفس است.

نتیجه‌گیری: نتیجه این تحقیق حاکی از آن است که اسلام با ارائه الگوهای متعالی، جایگاه رفیعی برای زن قائل شده که بسیار فراتر از نگاه مصرف‌گرایانه و کالامحور مکاتب مادی غربی است. انقلاب اسلامی نیز زاده این آیین و منادی چنین جایگاهی برای زن است. طاهره صفارزاده به عنوان یک الگوی برجسته، تجسمی از این آرمان‌ها در دوران معاصر است. بنابراین، الگوی استخراج شده از شعر و زندگی وی می‌تواند به عنوان نقشه راهی برای زن ایرانی مسلمان باشد تا با اتکا به آن، در میدان جنگ نرم دشمن، هویت اصیل خود را حفظ کند، به ایفای نقش سازنده بپردازد و به پیروزی دست یابد.

کلیدواژه‌ها:

دین اسلام، زن، الگوسازی،

صفارزاده، زن معاصر ایرانی

استناد: علیلو، آب برین، جلیلی، صدیقه، سیف الدین، فروغ (۱۴۰۴) الگوی زن مسلمان در آیینۀ شعر طاهره صفارزاده، پژوهش‌های نوین در مطالعات علوم انسانی اسلامی،

جلد ۴، شماره ۷، ۱۱۳-۱۲۵

<http://doi.org/10.22034/api.2025.2043352.1064>

© نویسندگان.

ناشر: دانشگاه لرستان.

۱- مقدمه

دین مبین اسلام زن را به عنوان موجودیتی و هویتی مستقل در نظر گرفته است. نگاه اسلام متفاوت از دیدگاه‌های دیگر مکتب‌های فکری و فلسفی، نسبت به زن است که «نگاهش به زن یا موجودی ناتوان است و یا نگاهی کاسب‌گرانه، اقتصادی و وسیله‌ای برای اطفای شهوت است» (بیانات رهبری در دیدار جمعی از بانوان برگزیده کشور در آستانه میلاد با سعادت فاطمه زهرا (س) ۱۳۹۳/۰۱/۳۰). دین اسلام هیچگاه زن را از فعالیت اجتماعی باز نداشته است و زن دوشادوش مرد هم در امور خانه و هم در اجتماع حضور دارد و نقشی اجتماعی نیز دارد و شخصیت انسانی و هویت زن در گرو تأثیرگذاری از رهگذر فعالیت‌های اجتماعی‌اش متبلور می‌شود. در آیه‌ای از قرآن چنین به تحریض به فعالیت اجتماعی زن اشاره می‌شود: «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ آمَنُوا بِاللَّهِ وَرَسُولِهِ وَإِذَا كَانُوا مَعَهُ عَلَى أَمْرٍ جَامِعٍ لَمْ يَذْهَبُوا حَتَّى يَسْتَأْذِنُوهُ»؛ مضمون آیه به این معنا است: (مؤمنین راستین کسانی هستند که هم از نظر عقیده به خدا و پیامبرش معتقدند و هم از نظر درک مسائل اجتماعی و هوش جمعی، جامعه را خوب می‌شناسند و در مسائل جمعی همواره حضور دارند و منزوی نیستند).

حضور زنان در فعالیت‌های اجتماعی در صدر اسلام و در دوره‌های بعد مبین این نگرش اسلام به زن است. از این منظر حتی دین اسلام الگوسازی کرده است و در تاریخ اسلام و تشیع زنان الگویی چون فاطمه زهرا (س) که دوشادوش امیرالمؤمنین در فعالیت‌های اجتماعی مشارکت داشت و در رسوا ساختن آنان که به حق امامت حضرت علی (ع) تجاوز کردند، می‌کوشید و در کنار آن حضرت زینب (س) را در واقعه عاشورا می‌بینیم که چطور دستگاه یزیدی و یزیدیان را رسوا و بدنام می‌کند و «زینب (س) تجسم زهد و ورع، علم، عفاف و شهامت، و عقیده طاهره متخلّق به اخلاق الهی است. این بزرگوار راه مقاومت در برابر باطل را به امت نشان داد و فداکاری در راه خدا و چشم‌پوشی از همه چیز را در راه برافراشتن پرچم حق به همه یاد داد» (نساجی زاده، ۳).

بر این اساس روشن است که انزوا و خانه‌نشینی برای زن مسلمان برانزده نیست و نقش او در تمدن‌سازی اسلامی نقشی بارز و برجسته است؛ چنانکه نمود این نقش را در پیروزی انقلاب شکوهمند اسلامی ایران دیدیم. رهبر کبیر انقلاب همواره نقش زنان را در انقلاب برجسته می‌دانست. ایشان در این مورد فرموده‌اند: «شما بانوان در ایران ثابت کردید که در پیشاپیش این نهضت قدم برداشتید. شما سهم بزرگی در این نهضت اسلامی ما دارید. شما در آتیه برای مملکت ما پشتوانه هستید» (امام خمینی (ره)، ۱۳۷۸: ج ۶: ۵۲۱). همچنین امام راحل (ره) انقلاب را مدیون زنان می‌دانستند و همواره نقش زنان در پیروزی انقلاب و همراهی با انقلاب را مورد اشاره قرار می‌دادند: «ما نهضت خودمان را مرهون زن‌ها می‌دانیم. مردها به تبع زن‌ها در خیابان‌ها می‌ریختند. تشویق می‌کردند زن‌ها مردان را. خودشان صف‌های جلو بودند. زن یک همچون موجودی است که می‌تواند یک قدرت شیطانی را بشکند» (امام خمینی، ۱۳۷۸: ج ۷/ ۳۳۹). حضور زنان در فعالیت‌های سیاسی و اجتماعی و فرهنگی مایه مباهات بوده و امام نه تنها با آن مخالفتی نداشتند بلکه توصیه به برابری زن و مرد می‌کردند و می‌فرمودند: «ما مفتخریم که زنان و بانوان، پیر و جوان، خرد و کلان در صحنه‌های فرهنگی، اقتصادی و نظامی حاضر و همدوش مردان یا بهتر از آنان در راه تعالی اسلام و مقاصد قرآن کریم فعالیت دارند» (همان، ۱۷۲). ایشان زن را مربی جامعه دانسته و بر این‌اند که «سعادت و شقاوت کشورها بسته به وجود زن است. زن با تربیت صحیح خودش انسان درست می‌کند و با تربیت صحیح خودش کشور را آباد می‌کند. مبدأ همه سعادت‌ها از دامن زن بلند می‌شود» (همان، ۳۳).

رهبر معظم انقلاب امام خامنه‌ای (دام ظلّه العالی) نیز تأکید بر فعالیت اجتماعی زن و الگوسازی برای زنان جهان داشته و می‌فرمایند: «زن ایرانی در ایران اسلامی، باید کوشش این باشد که هویت والای زن اسلامی را آن‌چنان زنده کند که چشم دنیا را به خود جلب کند. این امروز وظیفه‌ی است بر دوش زنان مسلمان... الگوی زن را نشان بدهند؛ بگویند زن مسلمان زنی است که هم دین خود را، حجاب خود را، زنانگی خود را، ظرافت‌ها و رقت‌ها و لطافت‌های خود را حفظ می‌کند؛ هم از حق خود دفاع می‌کند؛ هم در میدان معنویت و علم و تحقیق و تقرب به خدا پیشروی می‌کند و شخصیت‌های برجسته‌ای را نشان می‌دهد و هم در میدان سیاسی حضور دارد. این می‌شود الگویی برای زنان. شما بدانید زنان مسلمان در بسیاری از نقاط دنیا امروز به شما نگاه می‌کنند و از شما یاد می‌گیرند.» (بیانات در دیدار جمعی از بانوان ۱۳۷۹/۰۶/۳۰)

۲- زن مسلمان در شعر صفارزاده

زن مسلمان و الگوی زن مسلمان به زیبایی در شعر صفارزاده ترسیم شده است. زنی که پایبند به آرمان‌های انقلابی و اسلامی و آشتی‌ناپذیر با نظام سلطه است. زنی که در قالب شعر صفارزاده از زن مسلمان ترسیم شده، زنی است که فریب آراستگی ظاهری و زرق و برق تمدن غرب را نخورده و به کجراهه «آزادی» زن در غرب نرفته است؛ آزادی که به جز «بردگی» و «استثمار» به ارمان نیاورده است. بنابراین این زن با نظام سلطه، ستیزی بی‌پایان دارد چنانکه این ستیز بی‌پایان در شعر صفارزاده منعکس شده است. در واقع هدف از طرح آزادی پوشش و دیگر آزادی‌ها برای زن، چیزی جز به زیر یوغ کشیدن زن مسلمان و تسلیم کردن و به زانو درآوردن او نیست. تا به این شکل خیل عظیم جمعیت زنان را که نقشی بزرگ در پرورش کودکان دارند از ستیز با نظام سلطه مصون دارد علایجی برای خود یابد. شاعران روشنگری چون صفارزاده که الگوی زن مسلمان‌اند پیش‌تر از ماهیت نظام سلطه پی برده‌اند. سلطه‌ستیزی را می‌توان یکی از رویکردهای الگوی زن معاصر مسلمان دانست که صفارزاده نمونه‌ای از آن است و ترغیب و تشویق به ستیز با نظام سلطه اصلی گریزناپذیر در شعرش.

۲-۱- ستیز با امپریالیسم و نظام سلطه

صفارزاده در آمریکا زیسته و در بطن کشور آمریکا شاهد سیاست‌های استعمارگرانه و سلطه‌جویانه این کشور بوده است. زیستن در آمریکا سبب شده او چهره و قیح نظام سلطه را بی‌پرده دیده و بهتر از هر کسی آن را بشناسد و به دیگران بشناساند. خود شاعر به این پیشگامی خود در شناساندن چهره و قیح استعمار و نظام سلطه چنین اشاره می‌کند: «از لحاظ کاربرد اشارات مشخص، این پرده دری از طریق من در شعر آمد و این جرم بزرگی بود. در ادبیات و هنر آن دوران فقط شاه هدف ملامت قرار می‌گرفت، آن هم با اشاره و استعاره، در شعر مقاومت که این طور بود. کسی به نقش استعمار نپرداخته بود. در حالی که حکام داخلی فرمانبردارانی بیش نیستند. کتاب «طنین در دلتا» آغازگر این افشاگریست در باره نقش امپریالیسم بین‌الملل...» (صفارزاده، ۱۳۶۶: ب: ۷۹)

او خود تأثیر حضور در آمریکا در دیدگاه‌های ضد امپریالیستی و شناخت هر چه بهتر از آمریکا را چنین نقل می‌کند: «باید اعتراف کنم تا آن زمان (قبل از سکونت در آمریکا) نسبت به شبکه‌های جاسوسی بین‌المللی و غولی به نام امپریالیسم آگاهی چندانی نداشتم. آن وقت فقط شاه را عامل همه بدبختی‌ها می‌دانستم و راستش در آمریکا بود که در اثر مراوده و گفتگو با برخی روشنفکران متعهد خصوصاً شاعران و نویسندگان آمریکای لاتین، نقش امپریالیسم را آنطور که باید، شناختم» (رفیعی، ۱۳۸۶: ۷۱). به این شکل می‌توان گفت که حضور صفارزاده در آمریکا هر چه بیشتر در شناخت او به نقش استعمار در جهان سوم کمک کرده و شناخت او را نسبت به استعمار هر چه عمیق‌تر کرده است. او در آنجا به این نکته پی برده است که استعمار نه فقط ایران بلکه کل جهان را هدف کسب مطامع و منافع نامشروع خود قرار داده است و ملت‌ها را به طرق مختلف تحت سلطه و استثمار قرار داده است. از منظر او، «جهان اجیر جهانخواران است» (صفارزاده، ۱۳۶۶: ب: ۱۰). آگاهی و روشنگری صفارزاده هر چه بهتر می‌تواند طُرُق سلطه‌طلبی آمریکا را برای زنان ایرانی آشکار سازد. صفارزاده بر این است که استعمار نبض جهان را می‌گیرد. سلب امنیت می‌کند و آرامش را از اذهان می‌گیرد و با حمله جاهلی بمب‌ها، سرهای زندگی را از فکر مقاومت خالی کرده و تسلیم خواسته‌های خود می‌کند. آماجی که از این برنامه‌ریزی‌ها مد نظر است چیزی جز استثمار معادن و به زانو درآوردن مقاومت نیست و برای حصول این آماج نیز روش‌ها، روش جنگ نرم (Soft War) است و جنگ شناختی (Cognitive warfare) نه جنگ نفر به نفر و تن به تن:

جهان استعمار/ به رسم طبیبان/ نبض جهان را می‌گیرد/ نام معادن سیال را / تکرار می‌کند/ در کند و تند نبض/ خطوط شیوه‌های یورش ترسیم می‌شوند/ به جای جنگ نفر با نفر/ دعوای تن به تن/ سرهای زندگان را/ با حمله‌های جاهلی بمب‌ها/ از نور فکر/ فکر مقاومت/ خاموش می‌کند... (صفارزاده، ۱۳۸۶: ۱۸-۱۷)

بهترین تصویر از استعمار در شعر صفارزاده مانند کردن استعمار به گربه ازرق چشم حریص است؛ و ممالک مستعمره شده به پزندگانی معصوم و بی‌گناه. همانطور که این گربه، سیری‌ناپذیر است و همواره پزندگان از او در وحشت و هراس‌اند خصلت استعمار نیز طمعکار بودن و سیری‌ناپذیری است و غصب و سلطه تمام عیار را مطمح نظر دارد و به سود و منفعت دو طرفه فکر نمی‌کند. بر این اساس است که کشورهای استعمارزده کشورهایی‌اند که منابعشان به شکل حداکثری غارت می‌شود بدون اینکه به مردمانش بهره‌ای برسد:

چشمانش / ازرق رنگ است / به چشم گربه می ماند / در ناسپاسی / او گربه ای است / که هر چه گوشت به او می دهند / باز هم / پرندگان خانه من / از کمین حيله او / خائف و نگران هستند... (همان، ۵۴)

این گربه حریص و ازرق چشم برای استثمار ملل روش های متفاوتی را انتخاب می کند که در دورۀ حاضر بالاخص در ایران از روش ستیز با فرهنگ ایرانی - اسلامی و تلاش برای بی حجابی و ناامنی در کشور، اقدام می کند و زن مسلمان در ستیز با مسئله بی حجابی می تواند به عنوان سنگردار مبارزه با امپریالیسم باشد و همچون صفارزاده در مورد نظام سلطه و اهداف آن روشنگری کرده و پرده از چهرۀ منحوس نظام سلطه بردارد. الگویی که صفارزاده در این مورد برای زن ایرانی ترسیم می کند الگوی زنی است که بر قصد و نیت نظام سلطه آگاه است و برای دیگران نیز روشنگری می کند و آن ها را از نیت پلید پشت پرده استعمار آگاه می سازد.

۲-۲- عدالت و برقراری عدالت

عدالت خواهی و عدالت جویی ویژگی آرمانی دیگر برای الگوی زن مسلمان ایرانی می باشد که در شعر صفارزاده به وضوح تظاهر آن را می توان دید. لازم به ذکر است که عدالت یکی از لازمه های مدینۀ فاضله است. اجتماعات بشری همچنان که تشنه آب اند، تشنه عدالت نیز می باشند و جامعۀ سالم، جامعۀ ای است که در آن عدالت برقرار باشد. در طول تاریخ ادب فارسی، شاعران همواره مراکز قدرت را به عدل و داد فرا خوانده و به عدالت و نیکی با مردم سفارش کرده اند. همواره از بی عدالتی شکوه کرده و شاهان را به این شکل ترغیب به دادگستری کرده اند:

مملکت از عدل شود پایدار / کار تو از عدل بگیرد قرار

(نظامی گنجوی، ۱۳۸۷: ۴۱)

عدالت می تواند به عنوان یکی از اساسی ترین خواسته های اجتماعی الگوی زن ایرانی مطرح شود؛ آنچنانکه در شعر صفارزاده به عنوان الگویی از زن مسلمان ایرانی می بینیم. صفارزاده شاعری عدالت خواه است؛ جامعۀ آرمانی را جامعۀ ای می داند که عدالت در آن برقرار است. او که شاعری مذهبی است و ذهنیتی ایدئولوژیک دارد الگوهای عدالت خواهی را در حرکت های شیعی و ماندگارترین این حرکت ها یعنی قیام عاشورا جستجو می کند؛ قیامی که برای برپایی دین و حق و عدالت بود. البته او مذهب تشیع را به خاطر عدالت خواهی نهفته در بطن آن دوست می دارد و خود در این باب می نویسد: «علاقه من به مذهب تشیع، ریشه در عشق من به عدالت و بیزاریم از ظلم و مصلحه دارد. اساس و نقطه قوت فلسفه شیعه عشق به عدالت و ستم ستیزی است» (رفیعی، ۱۳۸۶: ۳۲۸) بر این اساس امام حسین (ع) برای او نماد مقاومت در برابر ظلم و جور و الگوی عدالت خواهی می شود. او به مثابه الگویی برای زن امروز جبهه خود را مشخص کرده و بر علیه آنکه با حسین (ع) و تفکر حسینی که همانا تفکر مقاومت است سر ستیز دارد، در محاربه است:

ما در محاربه هستیم / به هر که با حسین به جنگ است / و در صلحیم / با هر که با حسین به صلح است / حسین نام طالب حق است (صفارزاده، ۱۳۶۶ الف: ۳۸)

بر این اساس می توان گفت که الگوی مطلوب برای زن امروز، حضرت زینب (س) است که همدوش برادر بزرگوارش مقاومت را برگزید و پا به پای او تا دشت کربلا و میدان جنگ با یزیدیان آمد و ضمن پایبندی به آرمان امام خویش، یزید و یزیدیان را رسوا و بی آبرو کرد. گام های زن انقلابی معاصر نیز باید در مسیر رسواسازی نظام سلطه و پایبندی به مفاهیم متعالی مقاومت باشد.

در کنار الگو قرار دادن عدالت و ستم ستیزی امام حسین (ع)، زن مسلمان یک چشم به گذشته و چشمی به آینده و انتظار فرج دارد. به انتظار ظهور امام عصرش تا حکومت عدل و داد را برپا کند نشسته و با جائران زمان به مبارزه برمی خیزد. عدالت جویی زن مسلمان از گذشته الهام می گیرد و به آینده امید می بندد که در هر دو صورت منبع الهام او ائمه اطهارند:

و چشم های منتظر رهروان / همیشه رنگ رسیدن دارند / و جلوه های رسیدن / یعنی نجات عینی ستم زدگان / یعنی بنای تازه ای از بودن / بر گور توطئه نابودن (صفارزاده، ۱۳۶۵: ۸۳)

زن مسلمان ایرانی در زمانه اش با ظلم می ستیزد و همچنین بی باکانه، ظلم ها و جورهایی را که در طول تاریخ شده نیز گوشزد می کند. از دید صفارزاده به عنوان الگوی زن مسلمان ظلم و ستم امروز ریشه در تاریخ دارد زمانی که در سقیفه - سرزمین غصبی و ناپاکی - حق امیرالمؤمنین سلب گردید:

سقیفه/ سرزمین غصبی و ناپاکی است/ که کشت و کارش / زبان جاودان بشر بوده/ کتمان کنندگان امر خداوند/ درباره علی(ع)/ سودای حق کشی را/ آن سان رایج کردند/ که قرن‌ها/ میان ملل/ گردش کند(صفارزاده، ۱۳۸۶، ۷۹-۸۰)

اسوه عدالت‌خواهی از دید صفارزاده در دوره معاصر ولی امر مسلمین است؛ امام خمینی(ره) که مبارزات عدالت‌خواهانه را رهبری می‌کرد. از دید صفارزاده در دوره ستم‌شاهی، انسان‌های ستم‌کشیده و مستضعفین دنبال پیشوایی بودند تا بر ضد ظلم بشورند و این پیشوای الهی کسی نبود جز امام تا آنان را بر ضد ظالمان متحد کند و همانطور که هراتی نیز سروده :

پیش از تو آب معنی دریا شدن نداشت شب مانده بود و جرأت فردا شدن نداشت
بسیار بود رود در آن برزخ کبود اما دریغ زهره دریا شدن نداشت

(هراتی، ۱۳۹۰: ۲۹۷)

با امام بود که سیل خروشان عدالت‌خواهی خانه استبداد و ظلم را ویران کرد. گویا همه منتظر آن سقا(امام خمینی کبیر) بودند؛ همه تشنگان قسط و عدالت او:

ما تشنگان قسط و عدالت ما مردم زمان/ منتظران آن سقا هستیم/ که چون قیام کند/ سقای کربلا را/ همراه قافله خویش با خود می‌آورد/ ما تشنگان قسط و عدالت / همواره منتظریم(صفارزاده، ۱۳۸۶: ۸۵-۸۴)

۲-۳- ظلم‌ستیزی و ستم‌ستیزی زن مسلمان

ظلم‌ستیزی نیز یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های الگوی زن مسلمان است. جوامع همواره با ظلم مواجه بوده‌اند و در طول تاریخ تجارب مکرری از ظلم‌گرایی دیده شده است. واژه ظلم «ظلم (مصدر عربی) در لغت به معنای وضع شیء در غیر موضع خود، ستم، ستم کردن و بی‌داد آمده است»(سیاح، ۱۳۳۰: ج ۳/ ۵۵). ابن فارس گفته است: ظا و لام و میم دارای دو معنی اصولی است: ۱- تاریکی و سیاهی ۲- چیزی را از ستم در غیر موضوع خود نهادن.

همانطور که شخص در تاریکی چیزی را نمی‌بیند در حال ستم کردن هم مثل اینکه در تاریکی فرو رفته نمی‌تواند درک حقیقت کند و بطور کلی می‌توان گفت ظلم به معنای ستم و گذاشتن چیزی در غیر محل آن است»(رامپوری، ۱۳۶۳: ۵۶۹) در تعالیم دینی اسلام همواره چهره ظلم نکوهیده توصیف شده است. در کنار آن به جهاد با ظالمان دعوت شده است و از راه‌های مبارزه با ظالم، قطع رابطه مردمان آن جامعه با حاکم ظالم و جائر می‌باشد. بر این اساس در آیین اسلام، مبارزه با ظالم نه تنها وظیفه‌ای اجتماعی بلکه تکلیفی شرعی است. زن مسلمان نیز به مانند مرد مسلمان تکالیف شرعی را پیش چشم داشته و تابع آن است؛ صفارزاده به عنوان الگوی زن مبارز اسلامی-ایرانی؛ ظلم‌ستیزی را در طول حیات خویش به عنوان تکلیفی برگزیده است. صفارزاده با الهام از این حدیث: «مَنْ أَصْبَحَ لَا يَهْتَمُّ بِأُمُورِ الْمُسْلِمِينَ فَلَيْسَ مِنْهُمْ وَ مَنْ سَمِعَ رَجُلًا يُنَادِي يَا لِلْمُسْلِمِينَ فَلَمْ يُجِبْهُ فَلَيْسَ بِمُسْلِمٍ»، هر که صبح کند و اهمیتی به کارهای مسلمانان ندهد او از آنان نیست و کسی که صدای مردی بشنود که فریاد کمک خواهی از مسلمانان را سر دهد و پاسخش را ندهد مسلمان نیست.»(علامه مجلسی، ۱۴۰۴: ج ۷۱ / ۳۳۹)، همواره پاسخ منادیان عدالت را داده است و این پاسخ از چهارچوب مرزهای ایران فراتر رفته و گستره‌ای جهانی به خود گرفته است. او خود در این باره می‌نویسد: «مخاطبان شعر من می‌دانند که در هر گوشه دنیا که ستمی بر ملت‌ای وارد شود، همدردی و ستم‌ستیزی من نیز حضور پیدا می‌کند»(رفیعی، ۱۳۸۶: ۲۸۸). او شیرزنی است که نه فقط برای احقاق حقوق خود و ملت‌ش بلکه برای احقاق حقوق سایر ملل مظلوم نیز می‌جنگد. از ستم کشیدگان در سراسر دنیا سخن می‌گوید و با دشمن ملت‌ها، ضدیت و دشمنی دارد و می‌سراید:

من ضد دشمن ملت‌ها هستم/ از حقوق مردم خود/ و مردم دنیا گفتم(صفارزاده، ۱۳۸۶: ۸۲)

از نگاه صفارزاده، جهالت و ظلم پیوندی استوار با هم دارند؛ منشأ ظلم، جهل و نادانی است و نه جهل ظالم بلکه جهل و نادانی مظلوم به حقوق خویش نیز هست و این جهل و نادانی مظلوم هر چه بیشتر ظالم را در ظلم خود گستاخ‌تر می‌کند همچنانکه صائب نیز سروده است:

اظهار عجز، پیش ستم پیشه ز ابلهی است اشک کباب باعث طغیان آتش است.

(صائب، نقل از شمیسا، ۱۳۸۱: ۱۱۲)

بر این اساس او نخست گام را در رفع جهالت و آگاهی‌بخشی برای ستیز با ظلم می‌داند و چنین می‌سراید:

ظلم از جوار چهل می‌آید/ این همجواری دیرین را می‌چینم (صفارزاده، ۱۳۸۶: ۶۱)

ستم از دیدگاه صفارزاده در چهل و نادانی ریشه دارد:

این هیکل سیاه ستم/ مجموعه‌ای است/ از همه اندام‌های نامردی/ اندام‌های سرزده از/ ریشه‌های چهل (صفارزاده، ۱۳۶۶ الف: ۷۱)
صفارزاده ستیز با ظالمان را جهانشمول دانسته و محدودیت زمانی و مکانی برای آن قائل نمی‌شود. جنگ بر علیه جور و ستم همانطور که از اول تاریخ بوده است تا آخر نیز تداوم خواهد یافت و تا ظهور امام عصر (عج) این مبارزه و جهاد بر علیه ظلم مستمر خواهد بود. صفارزاده نیز بر این جنگ پیوسته واقف است:

و من که با نهاد ستم می‌جنگم/ می‌دانم تا همیشه/ جنگ و شهادتم ادامه دارد (صفارزاده، ۱۳۶۵: ۳۶)

همانطور که در سطور پیشین اشاره شد و آنطور که خود صفارزاده نیز بیان داشته است از مهم‌ترین علل دوست داشتن شیعه، عدالت‌گستری نهفته در بطن این مذهب است. تعریفی که شیعه از عدالت دارد مورد قبول صفارزاده است. او در بسیاری موارد تعریف‌های انحرافی از عدل را در جوامع معاصر و مدرن می‌بیند و در مفهوم آن‌ها و در این نکته که این‌ها عدل باشند شک می‌کند. برای نمونه او عدالت کمونیسم را ظلم بالسویّه به جای عدل می‌داند و می‌سراید:

تاریخ انفجار عدالت را/ تاریخ هم به یاد ندارد/ آیا ظلم بالسویّه/ یگانه چهره عدل است؟ (صفارزاده، ۱۳۶۵: ۱۰۳)

بر این اساس ناب‌ترین جلوه عدالت برای صفارزاده عدالت اسلامی و قرآنی است که برای هر زن و مرد مسلمان دیگری نیز الگویی صادق در جهت شناخت حق و حقیقت و عدالت است.

۲-۴- آزادی و آزادی‌طلبی

آزادی و آزادی‌خواهی از دیگر ویژگی‌ها و خواست‌های الگوی زن مسلمان است؛ آزادی زن از زیر یوغ بهره‌کشی غربی و ننگریستن به مثابه کالا، آمالی است که در دین اسلام و انقلاب اسلامی دنبال می‌شود. همچنین آزادی و استقلال کشور از زیر یوغ نظام سلطه مفهوم آزادی است. مفهوم «آزادی» از سیاسی‌ترین موضوعات در دوره معاصر بوده است؛ از دوره مشروطه این مفهوم وارد شعر فارسی شده و یکی از موضوعات محوری در گفتمان‌های مختلف اجتماعی و سیاسی بوده است. «کلمه آزادی در فرهنگ سنتی گذشته دو معنی عمده داشت: در مفهوم فلسفی و کلامی آن مرادف بود با حریت یا اختیار، که مفهوم نقیض جبر را به یاد می‌آورد و در معنای فردی و عرفی آن در برابر بند و زندان قرار می‌گرفت» (یاحقی، ۱۳۸۵: ۱۶)

«آزادی» مطرح در ادب مشروطه بیشتر آزادی غربی است. اما به مرور، آزادی در ایران مصداق‌هایی نو می‌یابد و در فرهنگ انقلابی و ایرانی اسلامی، رهایی از چنگال استبداد و استکبار و دست‌نشانده‌های نظام سلطه «آزادی» تلقی می‌گردد. «آزادی» انسان و کرامت انسانی‌اش، جایگزین آزادی انسان غربی می‌شود که آزادی در روابط غیرمشروع، آزادی‌ها در پوشش و حجاب و ... را مد نظر قرار می‌دهد.

در شعر صفارزاده «آزادی‌خواهی» مترادف با استقلال وطن و ستیز با نظام سلطه است. از دیدگاه صفارزاده آزادی‌خواهان همواره اجانب و بیگانگان را رو در روی خویش می‌بینند؛ استعمار در صف مقابل «آزادی» و «آزادی‌خواهی» قرار می‌گیرد؛ چرا که مرام استعمار به بردگی کشیدن ملت‌هاست نه آزادی ملت‌ها و بر این اساس است که با واسطه دست‌نشانده‌های مستکبر و مستبد خود و در دهه‌های اخیر جنگ شناختی و جنگ نرم، آزادی ملت‌ها را سلب می‌کند. صفارزاده به عنوان شاعره‌ای انقلابی بر این است که طالبان آزادی همواره از جانب اجانب و بیگانگان مورد ستم قرار می‌گیرند. ملل آزادی‌خواه نیز همواره در معرض حمله نظام سلطه قرار می‌گیرند و خوانش متفاوت غرب از آزادی‌خواهی و آزادی زنان، منطبق با منافعشان تفسیر می‌شود.

و قامت بلند ایمان/ به سوی جنگ و شهادت برخاست/ شما که طالب آزادی هستید/ همواره گام‌های اجانب/ اعصابتان را لگدکوب کرده است (صفارزاده، ۱۳۶۶ الف: ۳۲)

«آزادی» برای صفارزاده مفهومی خوشایند است. او با تصویرگری هنرمندانه از آزادی، در حسی کردن و ملموس کردن مفهوم آزادی می‌کوشد. آزادی از نظرگاه او «سبزه‌ای» است که پوسته بتنی و سیمانی خیابان را شکافته و روئیده است. «آزادی» با این توصیف، بر استبداد غلبه کرده و خواهد روئید و شاعر امیدوار به محقق شدن اصل آزادی است حتی اگر در مقطعی از تاریخ، سبزه آزادی زیر چکمه‌های کور استبداد پژمرده و له گردد ولی باز شکوفا خواهد شد:

آن سبزه/ کز ضخامت سیمان گذشت/ و قشر سنگی را/ در کوچه‌های شبانه بابل/ تا منتهای پرده بودن/ شکافت/ آن سبزه، سبزه زندگانی بود/ آن سبزه زندگانی بود/ و پای باطل تو/ آن پای بویناک/ به چکمه‌های کور/ آن سبزه را شکست/ آن سبزه/ رویش آزادی/ آن سبزه/ آزادی بود» (صفارزاده، ۱۳۹۱: ۲۷۵)

یکی از زیباترین هماهنگی‌های صورت و معنا در شعر در هماهنگی عاطفه و تصویر اتفاق می‌افتد و حتی تصویر بدون عاطفه نمی‌تواند کشش داشته باشد آنطور که شفیعی کدکنی بیان داشته است: «ارزش یک تخیل در بار عاطفی آن تخیل است و تخیلی که مجرد از عاطفه باشد، هر چند زیبا هم باشد به ابدیت نمی‌رسد» (شفیعی کدکنی، ۱۳۸۰: ۹۰)

در بند فوق تصویر «سبزه» برای «آزادی» به زیبایی، عاطفه آزادخواهی صفارزاده را منعکس می‌کند. شکست شب استبداد نیز گامی در جهت آزادی‌خواهی است؛ شب، در شعر نمادگرایی اجتماعی معاصر همواره نماد «استبداد» و «خفقان» و «ظلم و تیرگی» بوده است. راهی که از این استبداد و خفقان باز می‌شود به سوی آزادی است. شکست استبداد مساوی با پیروزی آزادی است. بعد از شکست استبداد، نوبت آزادی می‌رسد. صفارزاده نیز خود و دیگر روشنفکران را چونان ستارگانی روشن و روشنگر به حساب می‌آورد که در شب استبداد درخشیدن گرفته‌اند و پیام‌آور نور و روشنایی برای اهل شب و ظلمت‌یان‌اند. به زودی شب را با تلاش مستمر خود شکسته و نویدگر آزادی می‌شوند. او خود و هم مسلکانش را «شب‌شکن‌ترین چراغ‌های جهان» می‌داند و منادی آزادی و آزادی‌خواهی است.

ما آن ستارگان بلندیم/ همراه با رسیدن شب می‌رسیم/ شب را شکسته‌ایم از دوردست/ ما آن ستارگان کوچک و خردیم/ اما ستارگان خرد/ در چشم شب‌شناسان/ همواره در زمان/ شبق را شکسته‌اند/ با آن وزیر برق بگویند/ در روزهای تار و تباهی/ از ما مدد بخواهد/ ما جلوه‌های نور زمانیم/ ما شب‌شکن‌ترین چراغ‌های جهانیم» (صفارزاده، ۱۳۶۶: ۴۶)

از دیدگاه طاهر صفارزاده به عنوان شاعری انقلابی، رهبر کبیر انقلاب، رهبر آزادی‌خواهان جهان است؛ اوست که ملت ایران را از خواب غفلت بیدار کرده و رهبری نبرد برای «رهایی» و «آزادی» را بر عهده گرفته است. او رهبر و راهنمای آزادیخواه ملت ایران است و الگو و سرمشق برای سایر ملل مسلمان تا خود را از زیر یوغ استکبار جهانی و نظام سلطه رها کند و به «آزادی» و «رهایی» برسد.

باز آ/ باز آ/ ای مهربان معلم بیداری/ ای رهبر نبرد رهایی/ بیداری از سروش قم آمد/ و خانه‌های قبرگونه شکافت/ انسان ز خواب گران برخاست/ آسیمه سر/ به شستن گناه ستم‌دیدگی شتافت» (صفارزاده ۱۳۹۱: ۲۹۴)

از این منظر است که او برای رهایی از چنگال استبداد و رسیدن به آزادی، «قیام» را توصیه می‌کند. باید از خانه بیرون آمد؛ برای بیرون کردن طاغوت و استبداد از خانه وطن، باید کمر همت بر بست و دیو استبداد را شکست داد:

برخیز/ بیرون بیا/ بیرون خانه/ فصلی به انتظار نشسته است/ و گردشش به گردش قدم توست.../ تو سرزمین رهایی هستی/ برخیز/ برخیز/ برخیز» (صفارزاده، ۱۳۹۱: ۲۸۳)

فصل آزادی آدمی را به انتظار نشسته است و اگر اقدامی صورت نگیرد نمی‌توان به آزادی و رهایی دست یافت. او با نگرشی سیاسی، انقلاب اسلامی را رهایی و آزادی ملت ایران و استقلال آن می‌داند. مردمی که صف بسته و مقابل دژخیمان رژیم به پا خاسته‌اند؛ صف‌های استوار رهایی را شکل داده و زنجیر بردگی را پاره کرده‌اند. واژگانی که صفارزاده برای این صف‌های رهایی مردم برگزیده نیز ریشه در رویکرد سیاسی او دارد و نگرش انقلابی او را آشکار می‌سازد. صفت «تابناک» برای صف‌ها عمق احترام شاعر را به باور قیام‌کنندگان و آنان که به پا خاسته‌اند نشان می‌دهد. عبارات قرآنی «نصر خدا» و «فتح خدا» نیز بعد دینی و اسلامی این قیام را آشکار می‌کند:

قسم به توده‌های صف‌آرا/ نصر خدا/ فتح خدا/ فرار رسیده است/ در شهر چون که می‌گذری می‌بینی/ صف‌ها در امتداد ۲

۲-۵- ستیز با استبداد و خودکامگی

از دیگر فعالیت‌های اجتماعی زن الگوی مسلمان ستیز با استبداد است؛ زن مسلمان با استبداد سری آشتی‌ناپذیر دارد و دوشادوش مردان به مبارزه با نظام خودکامه و مستبد می‌پردازد. چنانکه مظاهر این تفکر را در شعر صفارزاده به عنوان الگوی زن ایرانی-

اسلامی می‌بینیم؛ هنر صفارزاده هنری استبدادستیز است و او در شعر خود به جنگ با استبداد می‌رود و استبداد و چهرهٔ کریه آن را برملا کرده و بر آن می‌شورد. او بر این است که نباید بر مستبد سنگدل سجده کرد بلکه باید به مبارزه با او برخاست:

سجده به سنگ / سجده به سنگدل / سجده چرا؟ (صفارزاده، ۱۳۸۴: ۱۳)

او بر این است که حکومت استبدادی در نهایت رفتنی است و زمان همواره بر علیه حکومت‌های استبدادی است؛ چرا که مردم جور و ظلم و خفقان را بر نمی‌تابند و با دانش و آگاهی خود بر علیه آن قیام کرده و آن را برمی‌اندازند. همانطور که قدرت سخت این حکومت‌های طاغوتی مردم را قلع و قمع می‌کرد روزی خود این حکومت‌ها زیر بولدز زمان از هم می‌پاشند:

بولدز حکوت بیگانه / در ژاله / در ویتنام / اجساد کشتگان را بر می‌داشت / بولدز زمان / تمام حکومت‌ها را برمی‌دارد (صفارزاده، ۱۳۸۶: ۳۴)

«بیداری» شرط لازم برای او برای رهایی از استبداد و حکومت‌های مستبد است. بیدار شدن و اقدام کردن بر علیه استبداد مایهٔ شکست مستبدان است. ایران اسلامی این افتخار را داشته است که با تبعیت از رهبری روشنگر یعنی خمینی کبیر بساط مستبدان و خودکامگان زمان را برچیده و به یاری این مرد که در استواری ایمان چون کوهی بود نظام اسلامی را برقرار نماید:

ما خواب بودیم / ما بیش از آن در خواب بودیم / که همه‌م پای دزدان / دزدان داخلی و خارجی / بیدارمان کند / خدا بر ملت ما بیداری خواست / مردی به استواری کوه / بازویمان گرفت / و قامت بلند ایمان / به سوی جنگ و شهادت برخاست (صفارزاده، ۱۳۶۶ الف: ۳۱)

بر این اساس «بیداری» را می‌توان یکی از مهم‌ترین مشخصه‌های زن الگوی مسلمان ایرانی قلمداد کرد.

۲-۶- وطن و وطن‌پرستی

«وطن» و «وطن‌پرستی» نیز از ویژگی‌های مهم الگوی زن مسلمان است؛ منطبق با تعلیمات اسلامی که «حُبُّ الْوَطَنِ مِنَ الْإِيمَانِ» (عباس قمی، ۱۳۷۴: ج ۲ / ۶۶۰) وطن‌فروشی عملی قبیح به شمار می‌رود. زن مسلمان نیز دلبستهٔ وطن و میهن خویش است و آنچنانکه بانوی جنگ سپیده کاشانی سروده:

به خون گر کشی خاک من، دشمن من
بجوشد گل اندر گل از گلشن من
تنم گر بسوزی، به تیرم بدوزی
جدا سازی ای خصم، سر از تن من،
کجا می‌توانی، ز قلبم ربایی
تو عشق میان من و میهن من

(کاشانی، ۱۳۸۹: ۱۰۴)

مهر وطن هیچگاه از دل زن انقلابی بیرون نمی‌رود.

صفارزاده، وطن‌پرستی را با استعمارستیزی گرده زده است؛ او استعمارستیزی را نمود وطن‌پرستی و احترام به وطن می‌داند و می‌نویسد: «کسی که دلش برای وطن سوخت با استعمار می‌جنگد. دل من برای همهٔ وطن‌ها سوخت و خدا هدایت کرد» (صفارزاده، ۱۳۸۳: ۱۶).

وطن‌پرستی صفارزاده با ملیت‌گرایی افراطی و ستیز با دیگر اقوام مسلمان گره نمی‌خورد؛ بلکه رد پای ایدئولوژی دینی در وطن‌پرستی او نیز آشکار است. در مورد اینکه وطن‌پرستی و ملیت‌گرایی صفارزاده رنگی ضد استعماری دارد می‌آید: «ملی‌گرایی صفارزاده موضعی ضد امپریالیسم غرب دارد نه موضع ضد عرب. در این الگوی سیاسی اسلامی که جایگزین الگوی غربی است به جای مواجهه نژادی و ملی بین ایران و عرب، ضدیت با ایدئولوژی امپریالیسم و ماتریالیسم غربی است» (سعد، ۱۳۸۲: ۱۰۴) و این نشانه‌ای از این است که وطن، علاوه بر ایران اسلامی، وطن اسلامی است. همچنین از دید صفارزاده برخلاف شاعران مشروطه «وطن» تنها ایران نیست، بلکه وطن هر جایی است که استعمار به آن چنگ انداخته و ثروت آن را به غارت می‌برد. برای بیداری مردمان آن خطه باید کوشید. بر این اساس او همچنانکه در آزادی وطن خود از دست‌یابی استعمار می‌شود برای مظلومان افغانستان نیز که در دسیسه‌های استعمار گرفتارند، دلسوزی می‌کند و می‌سراید:

جغرافیای جور و ستم / اعلام کرده / فغان و ناله و افغان هم / وطن دارند / در سرزمین فغان و افغان / در افغانستان انسان بیگانه / کشتار می‌شود (صفارزاده، ۱۳۸۶: ۴۷)

او با رویکردی انسان‌دوستانه کشتار مسلمانان افغان توسط ایادی استعمار را مورد انتقاد قرار می‌دهد.

او خود را عاشق وطنش می‌داند؛ عشق به وطن است که او را از آمریکا دوباره به وطنش می‌کشاند تا صدای بلند وطن‌خواهی و استعمارستیزی شود و در خدمت آرمان‌های انقلاب اسلامی باشد. او به خاکش، عشق می‌ورزد و با مانند کردن آن به «صورت یوسف» و تحمل رنج‌ها همچون «ایوب» زیبایی و تقدس و رنج‌کشی آن را به تصویر می‌کشد:

«و عشق من به خاک/ اسیری است که صورت یوسف دارد و صبر ایوب» (صفارزاده، ۱۳۸۴: ۷۴)

او نبرد بزرگان ایران همچون خیابانی و میرزا کوچک خان را برای وطن می‌داند تلاش آن‌ها و نبرد آن‌ها به خاطر این بوده است تا وطن زنده بماند:

در کوچه در خیابان/ صفوف «خیابانی» است/ صفوف متحد «جنگلی»/ که عاشقانه می‌جنگند/ و می‌خواهند/ باطل برود/ بیگانه برود/ و می‌خواهند که حق همیشه بماند/ وطن همیشه بماند (صفارزاده، ۱۳۶۵: ۳۳-۳۴)

البته او مردمی را که بر ضد دست‌نشانندگان بیگانگان یعنی پهلوی به پا خاسته همدریف با خیابانی و میرزا کوچک‌خان برای کسب آزادی و استقلال وطن می‌داند. بر این اساس، وطن‌پرستی را نیز می‌توان یکی از اصلی‌ترین ویژگی‌های الگوی زن ایرانی اسلامی دانست؛ آنکه دلش برای وطنش می‌سوزد و دوستدار وطن خویش است هیچگاه وطن را در زیر چکمه‌های دشمن نمی‌خواهد و این حس وطن‌دوستی را برای دیگران نیز تبیین می‌کند و رسالت تاریخی الگوی زن مسلمان این مؤلفه می‌تواند باشد.

۳- نتیجه‌گیری

پژوهش حاضر مؤلفه‌های ارزشمندی را در شعر صفارزاده برای زن الگوی معاصر ایرانی یافته است. صفارزاده خود به عنوان الگویی از زن مبارز ایرانی- اسلامی، تجسم و تجسد یک زن الگوست. افکار و اندیشه‌های پیشرو این زن شاعره در خصوص سلطه‌ستیزی و استکبارستیزی و انطباق آزادی زن با خوانش ایرانی- اسلامی در شعرش او را به عنوان الگویی برای زنان ایرانی معرفی می‌کند. افکار سلطه‌ستیزانه او و شناختی که او از نظام سلطه یافته روشنگرانه است و می‌تواند در معرفی چهره کریه سلطه‌گران جهانی مفید و مؤثر باشد. همچنین او آزادی را نه چون زن غربی در عریانی بلکه در آزادی فعالیت اجتماعی و استقلال وطن و تلاش برای آزادی وطن می‌داند. ستیز با ظلم و ستم را وظیفه و تکلیف هر زنی می‌داند و زنان ایرانی را تحریض و تحریک به ستمگران جهانی در حق مسلمانان فلسطین، بوسنی، افغانستان و .. می‌کند و رسالتی جهان شمول را در ستم‌ستیزی و ظلم‌ستیزی تعریف می‌کند. در عدالت، عدل اسلامی را برتر و فراتر از جمیع مکاتب دانسته و با بی‌عدالتی‌ها به مبارزه برمی‌خیزد و بسیاری از تعاریف عدل در مکاتب دیگر را ظلم بالسیویه می‌داند. او با این توصیفات چهره‌ای پیشرو از زن الگوی مسلمان ایرانی ترسیم می‌کند که می‌تواند در جبهه‌های جنگ شناختی و جنگ نرم دشمن را به زانو درآورده و روشنگرانه از دام هجمه جنگ فرهنگی دشمن سربلند بیرون آید.

منابع و ماخذ

۱. قرآن کریم
۲. امام خمینی، روح الله (۱۳۷۸)، صحیفه امام (مجموعه آثار امام خمینی (س) (بیانات، پیام‌ها، مصاحبه‌ها، احکام، اجازات شرعی و نامه‌ها)، قم: موسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)
۳. رامپوری، غیاث‌الدین (۱۳۶۳)، غیاث اللغات، چاپ اول، تهران: انتشارات امیرکبیر
۴. رفیعی، علی محمد (۱۳۸۶)، بیدارگری در علم و هنر؛ شناختنامه طاهره صفارزاده، چاپ اول، تهران: انتشارات هنر بیداری
۵. سعد، جويا بلوندل (۱۳۸۲)، عرب‌ستیزی در ادبیات معاصر ایران، ترجمه فرناز حائری، چاپ اول، تهران: نشر کارنگ
۶. سیاح، احمد (۱۳۳۰)، فرهنگ جامع، تهران: کتابفروشی اسلام
۷. شفيعی کدکنی، محمدرضا (۱۳۸۰)، ادوار شعر فارسی (از مشروطیت تا سقوط سلطنت)، تهران: سخن
۸. _____ (۱۳۸۵)، شاعری در هجوم منتقدان، چاپ دوم، تهران: آگاه
۹. شمیسا، سیروس (۱۳۸۱)، معانی و بیان، چاپ نهم، تهران: فردوس.
۱۰. صفارزاده، طاهره (۱۳۸۶)، در پیشواز صلح، چاپ دوم، تهران: هنر بیداری
۱۱. _____ (۱۳۶۶ الف)، دیدار صبح، شیراز، چ اول، نوید شیراز
۱۲. _____ (۱۳۶۵)، حرکت و دیروز، چاپ دوم، شیراز: نوید شیراز
۱۳. _____ (۱۳۶۶ ب)، مردان منحنی، چ یک، شیراز، نوید
۱۴. _____ (۱۳۸۴)، سفر پنجم، چاپ پنجم، تهران: پارس کتاب
۱۵. _____ (۱۳۹۱)، مجموعه اشعار طاهره صفارزاده، تهران: انتشارات پارس کتاب
۱۶. _____ (۱۳۸۶)، رهگذر مهتاب، چاپ پنجم، تهران: انتشارات هنر بیداری
۱۷. _____ (۱۳۶۵)، بیعت با بیداری، چاپ سوم، شیراز: نوید شیراز
۱۸. _____ (۱۳۸۶)، از جلوه های جهانی، تهران: هنر بیداری
۱۹. عباس قمی (۱۳۷۴)، سفینه البحار و مدینه الحکم و الآثار، مشهد: آستان قدس رضوی
۲۰. علامه مجلسی، (۱۴۰۴)، بحار الانوار، ۱۱۰ جلد، لبنان، بیروت: موسسه الوفا
۲۱. کاشانی، سپیده (۱۳۸۹)، مجموعه آثار، تهران: انتشارات موسسه انجمن قلعه ایران
۲۲. نساجی‌زاده، اسماعیل، «شمه‌ای از کمالات معنوی حضرت زینب (س)»، مجله درس‌هایی از مکتب اسلام، شماره ۳
۲۳. نظامی گنجوی، الیاس بن یوسف (۱۳۸۷)، خمسه نظامی با کشف الابیات بر اساس چاپ مسکو، باکو، چاپ دو، تهران: انتشارات هرمس
۲۴. هراتی، سلمان (۱۳۹۰)، مجموعه کامل شعرهای سلمان هراتی. تهران: چاپ چهارم: دفتر شعر جوان
۲۵. ولک، رنه (۱۳۷۳)، نظریه ادبیات، ترجمه پرویز مهاجر و ضیاء موحد محمدی. تهران: انتشارات علمی و فرهنگی
۲۶. یاحقی، محمدجعفر (۱۳۸۵)، جویبار لحظه‌ها، چاپ هشتم، تهران: جامی.
۲۷. یوشیج، نیما، (۱۳۸۵)، درباره شعر و شاعری، به کوشش سیروس طاهباز، تهران: نگاه